

RUNAR NARVLAND

Trygderett

i et nøtteskall

3. UTGAVE

GYLDENDAL

TRYGDERETT

I ET NØTTESKALL

RUNAR NARVLAND

TRYGDERETT

I ET NØTTESKALL

3. UTGAVE

GYLDENDAL

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2023

3. utgave, 1. opplag 2023

ISBN 978-82-05-52378-4

Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen

Sats: Type-it AS, Trondheim 2023

Brødtekst: Minion 10/14,5 pkt

Papir: 90 g Amber Graphic

Trykk: Andvord Grafisk AS

Alle henvendelser om boken kan rettes til

Gyldendal Akademisk

Postboks 6730 St. Olavs plass

0130 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk

akademisk@gyldendal.no

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Alle Gyldendals bøker er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.

Se www.gyldendal.no/miljo

Forord

Hensikten med denne boka er å gi en elementær oversikt over folketrygdloven og folketrygdsystemet. I tillegg til å redegjøre for de viktigste reglene i folketrygdloven har jeg lagt vekt på å vise hvordan folketrygdloven blir praktisert i NAV, i Trygderetten og i domstolene.

Boka dekker ikke læringskravene ved masterstudiet i rettsvitenskap, men bør kunne være til hjelp både med hensyn til å skaffe seg oversikt over folketrygdloven og til repetisjon. Et fylldig noteverk bør kunne gi alle som arbeider med faget trygderett, nyttig hjelp til å finne fram til relevante avgjørelser og mer dyptpløyende litteratur innen fagfeltet.

Jeg takker professor Aslak Syse, som har lest gjennom manus og gitt nyttige tilbakemeldinger. Professor Syse skal likevel ikke hefte for de utlegninger av regler og valg av dommer og kjennelser som er gjort i boka.

Arbeidet med boka har gitt meg en nyttig oppdatering på regelverk og praksis vedrørende trygderett, et fag jeg jobber med daglig.

Oslo, mars 2015
Runar Narvland

6 FORORD

Andre utgave er en oppdatert versjon med alle relevante lovendringer per 31. desember 2017.

Oslo, mars 2018
Runar Narvland

Tredje utgave er en oppdatert og noe utvidet versjon med alle relevante lovendringer per 31. desember 2022. I tillegg er det tatt med nye regler for gjenlevendes ytelser, som trer i kraft fra 1. januar 2024. Takk til Eivind Solfjell for god språkvask.

Lysaker, februar 2023
Runar Narvland

Innhold

KAPITTEL 1 INNLEDNING	15
1.1 Litt historikk	16
1.2 Formål	21
1.2.1 Dekning av utgifter	21
1.2.2 Hjelp til selvhjelp	22
1.2.3 Sikring av inntekt	22
1.2.4 Omfordeling	23
1.2.4.1 Fra medlemmer med høy inntekt til medlemmer med lav inntekt	23
1.2.4.2 Fra friske til syke	24
1.2.4.3 Fra menn til kvinner	24
1.2.4.4 Fra sentrum til utkant	24
1.2.4.5 Over livsløp	25
1.2.4.6 Mellom generasjoner	25
1.3 Medlemskap	26
1.3.1 Trygdeforordningen	29
1.4 Finansiering	31
1.4.1 Arbeidsgiveravgift	32
1.4.2 Trygdeavgift (medlemsavgift)	32
1.4.3 Statstilskott	33
1.5 Avlastning av framtidige forpliktelser	33
KAPITTEL 2 SAKSBEHANDLING	35
2.1 NAV	35
2.2 HELFO	40
2.3 Trygderetten	41

8 INNHOLD

KAPITTEL 3 UTBETALING	47
3.1 Hvem som har rett til utbetaling	47
3.2 Utbetalingsterminer	48
3.3 Virkningstidspunktet for utbetaling av løpende ytelse	49
3.4 Arbeidsgivers refusjonskrav	51
3.5 Etterbetaling i opptil tre år i særlige tilfeller	52
3.5.1 «Åpenbart ikke har vært i stand til å sette fram krav tidligere»	53
3.5.2 «Trygdens organer har gitt misvisende opplysninger»	53
3.6 Utbetaling under opphold i institusjon	55
3.7 Utbetaling under straffegjennomføring	55
3.8 Foreldelse	56
3.9 Tilbakekreving etter feilaktig utbetaling	59
3.9.1 Hel eller delvis tilbakekreving	60
3.9.2 Mottaker i god tro	62
3.9.3 Tilbakekreving av utbetalinger etter direkte oppgjørordning	63
3.9.4 Rentetillegg	64
3.9.5 Avregning av feilutbetalinger som skyldes for høy inntekt	66
3.9.6 Foreldelse av krav på tilbakebetaling	67
3.10 Renter ved etterbetaling av ytelse	70
3.11 Trygdeytelser og erstatning	72
KAPITTEL 4 RETTSKILDER	74
4.1 Lovbaserte rettskilder	74
4.1.1 Grunnloven	74
4.1.2 Menneskerettighetene	75
4.1.3 EU-reglens betydning i trygderetten	76
4.1.4 Lovens ordlyd	76
4.1.5 Lovens forarbeider	77
4.1.6 Etterarbeider	78
4.1.7 Forskrifter	81
4.1.8 Forarbeider til forskrifter	82
4.2 Praksisbaserte rettskilder	82
4.2.1 Prejudikater fra Høyesterett	82
4.2.2 Lagmannsrettens praksis	82
4.2.3 Trygderettens praksis	83
4.2.4 NAVs praksis og retningslinjer i rundskriv	84
4.3 Vurderingsbaserte rettskilder	85
4.3.1 Rettsoppfatninger	85

4.3.2	Reelle hensyn	86
KAPITTEL 5 DEKNING AV UTGIFTER		87
5.1	Stønad ved helsetjenester	88
5.1.1	Personkrets	88
5.1.2	Direkte oppgjør og egenandeler	89
5.1.3	Bidrag til spesielle formål	90
5.1.4	Behandling i utlandet	91
5.1.5	Yrkesskade	92
5.2	Grunnstønad	93
5.3	Hjelpestønad	95
5.4	Stønad ved gravferd	97
5.5	Tilleggsstønader under arbeidsrettede tiltak	98
5.6	Engangsstønad ved fødsel eller adopsjon	99
5.7	Stønad til barnetilsyn	101
KAPITTEL 6 HJELP TIL SELVHJELP		103
6.1	Hjelpemidler mv.	104
6.1.1	Hjelpemidler	106
6.1.2	Stønad til motorkjøretøy eller annet transportmiddel	107
6.2	Tilleggsstønader og stønad til skolepenger mv.	109
KAPITTEL 7 SIKRING AV INNTEKT		111
7.1	Dagpenger under arbeidsløshet	111
7.1.1	Opphold i Norge	111
7.1.2	Tap av arbeidsinntekt	114
7.1.3	Minsteinntekt	116
7.1.4	Reell arbeidssøker	116
7.1.5	Dagpenger under utdanning	117
7.1.6	Dagpenger under permittering	117
7.1.7	Melde- og møteplikt	118
7.1.8	Ventetid og forlenget ventetid	120
7.1.9	Dagpengegrunnlag og størrelse av dagpengene ...	122
7.1.10	Tidsbegrenset bortfall av dagpenger	123
7.2	Sykepenger	124
7.2.1	Generelle vilkår	126
7.2.1.1	Opptjeningstid	127
7.2.1.2	Tap av pensjonsgivende inntekt og minsteinntekt	128
7.2.1.3	Arbeidsuførhet	131

7.2.1.4	Sykepenger ved friskmelding til arbeidsformidling	137
7.2.1.5	Gradert sykmelding	137
7.2.1.6	Dokumentasjon av arbeidsuførhet	138
7.2.1.7	Oppfølging mv. i regi av Arbeids- og velferdsetaten	140
7.2.1.8	Medlemmets medvirkning	141
7.2.1.9	Oppholdskrav	141
7.2.2	Sykepengegrunnlag og sykepengedager	144
7.2.3	Graderte sykepenger	145
7.2.4	Tilskott til arbeidsreiser	146
7.2.5	Arbeidstakere	147
7.2.5.1	Krav om tilknytning til arbeid	148
7.2.5.2	Sykepenger fra trygden	149
7.2.5.3	Sykepenger fra arbeidsgiveren	149
7.2.5.4	Egenmelding	154
7.2.5.5	Sykepengegrunnlaget	155
	7.2.5.5.1 Når arbeidsgiver yter sykepenger	155
	7.2.5.5.2 Når trygden yter sykepenger ..	157
7.2.6	Selvstendig næringsdrivende	159
7.2.7	Frilansere	161
7.2.8	Inaktive	164
7.2.9	Diverse andre bestemmelser om sykepenger	165
	7.2.9.1 Medlemmer med dagpenger under arbeidsløshet eller ventelønn m.m.	166
	7.2.9.2 Medlemmer mellom 62 og 70 år	166
	7.2.9.3 Opphold i helseinstitusjon eller fengsel ..	167
7.2.10	Yrkesskedefordeler	167
7.3	Foreldrepenger og svangerskapspenger	168
7.3.1	Medlemskap	169
7.3.2	Svangerskapspenger	169
7.3.3	Generelle bestemmelser for rett til foreldrepenger .	170
7.3.4	Opptjening av rett til foreldrepenger	171
7.3.5	Beregning av foreldrepenger	173
7.3.6	Stønadsperioden for foreldrepenger	174
7.3.7	Om uttak av foreldrepenger	175
7.4	Stønad ved barns og andre nærståendes sykdom	179
7.4.1	Omsorgspenger	180
7.4.2	Pleiepenger og opplæringspenger	181
	7.4.2.1 Pleiepenger til medlemmer med omsorg for syke barn	182
	7.4.2.2 Graderte pleiepenger	182

	7.4.2.3	Antall pleiepengedager	183
	7.4.2.4	Pleiepenger for pleie av en nærstående ..	183
	7.4.2.5	Opplæringspenger til et medlem med omsorg for et funksjonshemmet barn	184
	7.4.2.6	Dokumentasjon av sykdom	185
	7.4.2.7	Utbetaling av pleiepenger og opplæringspenger	185
7.5		Stønad til mor eller far med aleneomsorg for barn	186
	7.5.1	Tilknytning til riket	187
	7.5.2	Krav til status som ugift, separert eller fraskilt	188
	7.5.3	Alene om omsorgen	189
	7.5.3.1	Andre nære boforhold	191
	7.5.4	Overgangsstønad	194
	7.5.4.1	Stønadsperiodens lengde	195
	7.5.4.2	Overgangsstønadens størrelse	197
	7.5.4.3	Krav til yrkesaktivitet	197
	7.5.4.4	Reduksjon på grunn av arbeidsinntekt m.m.	199
	7.5.4.5	Sanksjonsregler	200
7.6		Arbeidsavklaringspenger	201
	7.6.1	Tilknytning til Norge	202
	7.6.2	Nedsatt arbeidsevne	204
	7.6.3	Meldeplikt	209
	7.6.4	Aktivitet med sikte på å komme i arbeid	212
	7.6.5	Varighet	213
	7.6.6	Oppfølging	213
	7.6.7	Beregning av arbeidsavklaringspenger	214
	7.6.7.1	Grunnlaget	214
	7.6.7.2	Arbeidsavklaringspengenes størrelse	214
	7.6.7.3	Reduksjon på grunn av samtidig arbeid ..	215
	7.6.7.4	Reduksjon på grunn av ytelser fra arbeidsgiver	216
	7.6.7.5	Opphold i institusjon	216
	7.6.8	Forhold til andre ytelser	217
	7.6.8.1	Arbeidsavklaringspenger og andre fulle ytelser fra folketrygden	217
	7.6.8.2	Arbeidsavklaringspenger og andre reduserte ytelser fra folketrygden	218
	7.6.8.3	Arbeidsavklaringspenger og ytelser etter annen lovgivning	220
7.6.9		Arbeidsavklaringspenger ved yrkesskade	220

12 INNHOLD

7.6.10	Unntak fra kravet om melding om vedtak og unntak fra kravet om forhåndsvarsel	221
7.6.11	Andre situasjoner som gir rett til arbeidsavklaringspenger	222
7.6.12	Tilleggsstønader til arbeidsrettede tiltak	224
7.7	Uføretrygd	225
7.7.1	Inngangsvilkår	227
7.7.1.1	Forutgående medlemskap	227
7.7.1.2	Fortsatt medlemskap	230
7.7.1.3	Aldersvilkåret	231
7.7.1.4	Hensiktsmessig behandling og arbeidsrettede tiltak	231
7.7.1.5	Sykdomsvilkåret og kravet til årsakssammenheng	236
7.7.1.6	Nedsatt inntektsevne. Uføregrad	244
7.7.1.7	Nærmere om fastsetting av inntekt før og etter uførhet	249
7.7.1.8	Uføretidspunktet	252
7.7.2	Virkningstidspunkt	252
7.7.2.1	Hovedregler	252
7.7.2.2	Unntaksvis inntil tre års etterbetaling ...	253
7.7.2.3	Unntaksvis tilbakevirkning utover tre år ..	254
7.7.2.4	Renter ved etterbetaling av uføretrygd ..	255
7.7.3	Grunnlaget for beregning av uføretrygd og trygdens størrelse	256
7.7.4	Ung ufør	257
7.7.5	Reduksjon av uføretrygd på grunn av inntekt ...	261
7.7.6	Barnetillegg	265
7.7.7	Yrkesskade	267
7.7.8	Uføretrygd under opphold i institusjon	269
7.7.9	Uføretrygd under straffegjennomføring	270
7.7.10	Avkall på retten til uføretrygd	271
7.8	Opptjening og beregning av gammel uførepensjon og gammel alderspensjon	271
7.9	Ny alderspensjon	275
7.9.1	Opptjening	277
7.9.2	Garantipensjon	278
7.9.3	Fleksibelt uttak	279
7.9.4	Nøytralitet og levealdersjustering	280
7.9.5	Underregulering	282
7.9.6	Overgang fra uføretrygd til alderspensjon	283
7.10	Ytelser til gjenlevende (før 2024)	284
7.10.1	Gjenlevende ektefelle	284

7.10.1.1	Vilkår om forutgående medlemskap	285
7.10.1.2	Vilkåret om fortsatt medlemskap	286
7.10.1.3	Vilkår for rett til pensjon	288
7.10.1.4	Vilkårene for rett til overgangsstønad . . .	289
7.10.1.5	Sammensetning og beregning av pensjon og overgangsstønad	290
7.10.1.6	Forholdet til arbeidsinntekt	290
7.10.1.7	Stønad til barnetilsyn, utdanningsstønad og tilskott til flytting for å komme i arbeid	292
7.10.1.8	Bortfall av ytelser til gjenlevende ektefelle	292
7.10.1.9	Ytelser til gjenlevende ektefelle under opphold i institusjon og under straffegjennomføring	293
7.10.2	Gjenlevende fraskilt ektefelle	294
7.10.3	Gjenlevende barn (barnpensjon)	295
7.10.3.1	Tilknytning til riket	295
7.10.3.2	Barnets alder	296
7.10.3.3	Beregning av barnpensjon	297
7.10.4	Tidligere familiepleier	299
7.11	Ytelser til gjenlevende (etter 2023)	301
7.11.1	Gjenlevende ektefelle	303
7.11.1.1	Vilkår om forutgående medlemskap	304
7.11.1.2	Vilkåret om fortsatt medlemskap	306
7.11.1.3	Øvrige vilkår for rett til ytelser	307
7.11.1.4	Omstillingsstønad	308
7.11.1.5	Omstillingsstønadens størrelse	308
7.11.1.6	Plikt til aktivitet med sikte på å komme i arbeid	308
7.11.1.7	Sanksjoner	309
7.11.1.8	Forholdet til arbeidsinntekt	310
7.11.1.9	Stønad til barnetilsyn, tilleggsstønader, stønader til skolepenger m.m.	311
7.11.1.10	Bortfall av ytelser	311
7.11.1.11	Ytelser til gjenlevende ektefelle under opphold i institusjon og under straffegjennomføring	312
7.11.2	Gjenlevende fraskilt ektefelle	313
7.11.3	Gjenlevende barn (barnpensjon)	314
7.11.3.1	Tilknytning til riket	315
7.11.3.2	Stønadsperioden	316
7.11.3.3	Beregning av barnpensjon	316

14 INNHOLD

7.11.4 Tidligere familiepleier	318
7.12 Overgangsregler	320
KAPITTEL 8 STØNAD VED YRKESSKADE	322
8.1 Yrkesskade	323
8.1.1 Virkeområdet for regler om yrkesskade	325
8.1.1.1 Personkrets	325
8.1.1.2 De bedriftsmessige vilkår	327
8.1.1.3 Andre persongrupper enn arbeidstakere .	333
8.1.2 Ulykkesbegrepet	336
8.1.2.1 Det markerte ulykkesbegrepet	337
8.1.2.2 Det avdempede ulykkesbegrepet	339
8.2 Yrkessykdom	341
8.3 Kravet til årsakssammenheng	346
8.4 Skadetidspunktet	350
8.5 Melding om yrkesskade	351
8.6 Menerstatning	353
8.6.1 Litt om flerskader	355
KAPITTEL 9 DOMSTOLSKONTROLL	358
9.1 Lagmannsretten	360
9.2 Høyesterett	362
KAPITTEL 10 TRYGDENISBRUK	364
KAPITTEL 11 DOMMER OG KJENNELSER FRA HØYESTERETT	366
KAPITTEL 12 DOMMER FRA HØYESTERETT	371
KAPITTEL 13 KJENNELSER FRA TRYGDERETTEN MED FORSTERKET RETT	376
KAPITTEL 14 KJENNELSER FRA TRYGDERETTEN	381
KAPITTEL 15 RELEVANT LITTERATUR	387
STIKKORDREGISTER	394